

MANUEL FOLGUERA I DURAN, SEMPRE DE LA UNIÓ CATALANISTA

MANUEL FOLGUERA I DURAN, ALWAYS OF THE UNIÓ CATALANISTA

LLUÍS DURAN I SOLÀ*

Centre d'Història Contemporània de Catalunya

Rebut: 8 de juny de 2025 – Acceptat: 28 de juliol de 2025

RESUM: Manuel Folguera i Duran, enginyer, va ser un dirigent del primer catalanisme, partidari d'un moviment no estructurat decisivament per partits polítics. Malgrat el seu poc reconeixement en l'actualitat, va tenir un paper important en l'estructuració i l'arrelament del catalanisme en la societat del seu temps. Aquest estudi vol trobar-ne les claus interpretatives principals, des dels anys vuitanta del segle XIX fins als deu primers anys del segle XX, quan tingué tasques directives a la Lliga de Catalunya i a la Unió Catalanista, fins a la culminació de la seva trajectòria, a la Diputació de Barcelona i com a president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

PARAULES CLAU: catalanisme, Sabadell, Unió Catalanista, escola catalana, Lliga Regionalista

ABSTRACT: Manuel Folguera i Duran, an engineer, was a leader of early Catalanism, in favour of a movement not specifically structured by political parties. Despite his current lack of recognition, he played an important role in the structuring and establishment of Catalanism in the society of his times. This study aims to uncover the main interpretive keys, from the 1880s to the 1910s, when he had leadership roles in the Lliga de Catalunya and the Unió Catalanista, until the end of his career path, in the Diputació de Barcelona (provincial council) and as President of the Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

KEYWORDS: catalanism, Sabadell, Unió Catalanista, Catalan school, Lliga Regionalista

(*) lluig.duran@gencat.cat

1. FOLGUERA, UN DESCONEGUT (O GAIREBÉ)

Manuel Folguera i Duran és una personalitat prou oblidada avui i molt poc tinguda en compte, per bé que fou influent en el seu moment. En el seu cas, hi ha una circumstància prèvia que no es pot obviar: Folguera va ser president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC), una entitat que en els seus millors anys (1923) va arribar a tenir 10.000 socis. En el catalanisme esqueixat dels anys trenta, l'APEC era un lloc gairebé únic de trobada de catalanistes. A més d'això (i potser per això), el president de la Protectora, abans de ser-ho, va participar en moments decisius de la història del catalanisme, com veurem.

Ens hem de preguntar què fa que Folguera no aparegui entre els nostres referents, tan importants com un coetani seu, Lluís Millet, o Àngel Guimerà. Entre els diferents motius, hi ha la volguda decisió d'isolament, de treballar a partir dels seus valors. Malgrat ser membre de la Unió Catalanista, del Centre Català de Sabadell, de la Lliga de Catalunya, del Centre Escolar Catalanista, no va entendre mai aquesta adscripció com una forma de limitació personal per fondre's, així, en un conjunt. Rere la defensa d'uns valors morals, no podia acceptar servir les estructures que encimbellaven homes al poder, i, a partir d'aquí, en feien propaganda, n'estructuraven el lideratge i en perpetuaven, de fet, la memòria. Folguera no va comptar (i no va voler) això, tan sols va voler comptar el seu valor moral i una comunicació personal puntual amb la ciutadania catalana.

Si no va voler adherir-se a uns mecanismes de perpetuació personal, en canvi, va adherir-se a una formulació del catalanisme que va ser superada per altres i, a la fi, se'n va gairebé esborrar la petja. Com tot moviment viu i complex, en el catalanisme hi ha vencedors i vençuts. A efectes empírics en remeto, doncs. Folguera va ser dels vençuts, dels oblidats. El catalanisme que ell professava era més un compromís personal i amb la comunitat, que un credo polític. De fet, finia amb ell, més amoïnada per escampar l'Ideal que per consolidar poder. Obsedit amb el servei, el catalanisme integral, va desaparèixer amb els seus protagonistes, però en resten textos i obres.⁴⁶³

463. Aquesta orientació l'he desenvolupada a «Àngel Guimerà, dirigent i activista catalanista», *El Temps* (18 de juny de 2024), i a «Àngel Guimerà, la seva aportació al catalanisme: una aproximació», de propera publicació, a les III Jornades d'Història i Debat Nacional, octubre de 2024, a Prats de Molló (Conflent).

La seva forma de ser i treballar, el canvi en l'hegemonia del catalanisme, ja serien prou motius per entendre la dificultat de seguir-ne el rastre, però hi ha un fet, producte d'aquestes qüestions, que dona a Folguera l'especificitat gairebé única dels homes formats en el catalanisme de la Unió Catalanista dels primers temps del moviment. Seguint Josep Termes, quan encara el catalanisme no havia entrat en la lluita pel poder institucional, aquest construeix des del desplegament de la idea de la Renaixença, les bases d'una cultura nacional, amb l'enteixinat associatiu que li cal: excursionisme, orfeonisme, educació, moviment artístic i literari... Folguera pot esdevenir un dels líders que treballa en el primer període germinal del catalanisme i, després, en el període de plenitud institucional, quan el més freqüent és que cada període tingui els seus responsables, i els salts són d'allò més escadussers. Folguera s'escapa de la norma, però s'hi adapta.

Folguera és també un enginyer. Una persona que s'ha de guanyar la vida al servei de la indústria i la millora dels productes i eines, duplicant sovint la seva vida laboral. La gran aspiració dels catalanistes en la política és tenir una sola tasca: no és aquest el cas. Pertany a la generació de Lluís Marsans, de Pelegrí Llangort, Daniel Girona i Llagostera, Joan Solé i Pla, Vicenç A. Ballester, els Permanyer, Daniel Roig i Pruna, i fins i tot, amb menys fortuna personal, de Rafael Patxot, també admirador de Guimerà i Aldavert.

Folguera va ser sempre un «franc tirador» de l'escola de la Unió Catalanista, com ell sempre es reclamava, representatiu d'un catalanisme incòmode: l'intransigent. Un catalanisme auster, que judica els altres, sovint amb severitat, per les seves febleses, renúncies o corrupteles; exigent amb les actituds de les persones. Tot i això, malgrat presidir l'APEC, Folguera mai no va renunciar a opinar sobre política, des de la seva independència i llibertat de criteri.

Una darrera dificultat per entendre l'esvaïment de Folguera és, precisament, la dificultat d'entendre el catalanisme integral. Sobretot, pel sentit funcional que tenia, ja que aspirava a la reclamació de la plenitud nacional. Pensament-acció escampat en fulls diversos. Sovint reiteratiu i senzill en conceptes. Sense òrgan oficial que dictés la doctrina i el posicionament. Més exemple personal per al comú que estratègies i tàctiques polítiques.

1.1. Qui és Manuel Folguera i Duran?

Manuel Folguera forma part de la primera fornada de dirigents del catalanisme, d'aquells que actuen des de les primeres entitats que, després de La Jove

Catalunya, comencen a donar-li un sentit ampli territorialment i sectorial, i amb voluntat general d'intervenció.

Manuel Folguera i Duran va néixer el 2 de maig de 1867, al carrer de Sant Pau, a Sabadell. Orfe de molt jove, va estudiar primer a la seva ciutat i es traslladà posteriorment a viure a Barcelona, al carrer de la Princesa, on va conèixer la plaça de l'Àngel abans de la «Reforma» que originà l'actual via Laietana. Com a barceloní d'adopció va estudiar als escolapis de la ronda de Sant Antoni, com Àngel Guimerà. L'espurna catalanista li venia de llegir obres de Víctor Balaguer, però el seu mestre en catalanisme va ser Sebastià Farnés, impulsor de *L'Arch de Sant Martí*. El seu compromís orgànic amb el moviment li vingué en fundar el Centre Escolar Catalanista i, a la seva ciutat, seguint el lideratge de Valentí Almirall, el Centre Català de Sabadell.⁴⁶⁴

Com a enginyer industrial, va començar la seva activitat a la Colònia Güell,⁴⁶⁵ centre fabril relacionat històricament amb el catalanisme primigeni, i fou a la colònia on hi hagué la primera escola catalana, instal·lada per als infants que hi residien, des de 1891, com un servei més.⁴⁶⁶ L'altre factor té a veure amb el Centre Escolar Catalanista, conegut per la influència que hi exercí Enric Prat de la Riba. Com recull Folguera a les seves memòries, el Centre Escolar hi tingué una relació directa: «Al Centre Escolar Catalanista, li correspon l'honor d'haver plantejat per primera volta el problema de la catalanització del nostre ensenyament, amb el projecte de creació d'un Patronat de l'Ensenyança Catalana, els estatuts del qual foren aprovats pel Govern Civil el 7 de maig de 1887». La iniciativa, no reeixida, va permetre crear el Patronat de les Escoles Catalanes, amb Francesc Flos com a secretari: «D'aquest Patronat, en sortí, dos anys més endavant [en realitat, van ser onze anys més], l'actual i fructuosa l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana».⁴⁶⁷

L'accés de Folguera a la presidència de la Unió Catalanista el 1899 està graonat de diferents càrrecs inferiors de responsabilitat des del Centre

464. Joan SALLARÉS: *Manuel Folguera i Duran, gran amorós de Catalunya*, p. 7-13. Treball premiat als Jocs Florals de la Llengua Catalana de 1959, celebrats a Perpinyà.

465. *Ibid.*, p. 18.

466. *Ibid.*, p. 41. Una altra cosa és considerar una escola creada amb finalitat independent i sense vinculació a una empresa, amb la qual cosa la primera escola catalana correspondria al Col·legi de Sant Jordi, creada per Francesc Flos i Calcat, el 1898, al bell mig de la Barcelona Vella, podeu trobar-ne més informació a Lluís Duran i Jordi Flos: *Francesc Flos i Calcat: Catalanisme i Escola*.

467. Manuel FOLGUERA I DURAN: *Una flama de la meua vida (memòries)*, p. 88.

Escolar, fet que Jordi Llorens qualifica com a emmarcat pel doble objectiu de «Pàtria i estudi».⁴⁶⁸ S'integrà posteriorment a la Lliga de Catalunya, una entitat de classes mitjanes, entre ateneu i club polític,⁴⁶⁹ de la qual va ser secretari de 1887 fins a 1890.⁴⁷⁰ Com ha destacat Llorens, defensava la «reivindicació de l'oficialitat de la llengua catalana, del proteccionisme i la conservació i reforma del dret civil català, l'execució d'una política explícitament catalanista», oberta a la col·laboració amb altres nacionalitats, des de «l'exercici d'una activa campanya propagandística que no exclouia la possible concurrència a les urnes».⁴⁷¹

1.2. Al servei de la Unió Catalanista i les seves entitats

Des de la Lliga i el Centre, Folguera fa el pas a la Unió Catalanista, de la qual és secretari a la fi de 1892 i n'és, també, a l'assemblea de la UC de Reus, el 1893, quan Francesc Flos presenta el projecte per crear, amb el suport de la Unió, un nou patronat escolar català. A l'assemblea de Balaguer (1894), hi intervé amb dues propostes: una, demanant que el poder judicial intervingui en la repressió de les defraudacions i, una altra, sobre fiscalitat:

Don Manuel Folguera y Durán pronunció un discurso en defensa de la base, referente a la contribución por industria y comercio, creyendo de alta conveniencia que se adopte un impuesto único, basando las exenciones de contribución en otros motivos más razonables que los actuales, como por ejemplo la realización de beneficios en la práctica de una industria. Consideró que tiene grandes ventajas el gravar la riqueza en sus diversas alternativas, siempre a proporción de las utilidades, y termina afirmando que el sistema propuesto por la comisión ponente es el que practican o persiguen las naciones más avanzadas.⁴⁷²

468. J. LLORENS: *La Lliga de Catalunya i el Centre Escolar Catalanista: dues associacions del primer catalanisme*, p. 58. Folguera n'és president de la Comissió de carreres especials els anys 1886 i 1887, vegeu les p. 66 i 67.

469. *Ibid.*, p. 20 i 24. Folguera n'és vocal, tresorer i secretari, successivament de 1889 a 1891, *Ibid.*, p. 66-68.

470. SALLARÈS, *Manuel Folguera i Duran... op. cit.*, p. 17.

471. J. LLORENS: *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, p. 66.

472. *La Vanguardia* (17 de maig de 1894).

També és a la junta que prepara l'assemblea d'Olot, el 1895,⁴⁷³ i promou els òrgans catalanistes sabadellencs *Lo Catalanista* i *Acció Catalana*.⁴⁷⁴ Folguera comença la tasca de dirigent catalanista des de la base de la presidència del Centre Català de Sabadell.⁴⁷⁵ Una entitat ciutadana important per a la població vallesana, que, al llarg dels anys va impulsar l'Orfeó de Sabadell, el Centre Excursionista del Vallès i el *Diari de Sabadell*. Nucli patriòtic, important per a la Unió Catalanista, però també dinamitzador de primer nivell en una ciutat industrial.⁴⁷⁶

L'octubre de 1899 fou elegit president de la UC, en una junta que estava formada per Lluís Marsans (secretari), Josep Franquesa i Gomis, Josep M. Roca, Domènec Martí i Julià, Joaquim Botet i Frederic Renyé.⁴⁷⁷ Actuà com a president, doncs, en el bienni 1899-1901 i el 1902 va ser substituït per Josep Roca i Heras.⁴⁷⁸ Es tractava d'un capteniment general comú d'uns dirigents que Joan Sallarès percebia així: «Anaven als quatre vents de la nostra terra predicant la bona nova, quan ésser catalanista costava moltes pessetes i no oferia cap recompensa de caràcter utilitari».⁴⁷⁹

El bienni esmentat seria un període crucial per a la història del catalanisme, i bifurcaria definitivament el moviment en dues actuacions presents i actives avui: l'acció política, amb la creació de la Lliga Regionalista, i l'acció cultural i social en entitats creades *ad hoc*.

L'accés a la presidència de Folguera coincidí amb el moviment de resistència antifiscal del Tancament de Caixes, un esdeveniment en el qual sectors de la UC, que crearan el Centre Nacional Català, trobaran l'eina per actuar en política institucional, per niar-hi la Lliga. Folguera era un antipolític acèrrim? Certament no. Apartidista, sí. Tenia reserves per a l'acció dels partits polítics, per una reflexió clara.⁴⁸⁰ El 1892, a la Lliga de Catalunya disserta per definir quina mena de política cal dur a terme i qui l'ha de fer, sobre l'estat de les administracions locals. En aquest cicle, la conferència més important correspongué

473. *Ibid.*, J. LLORENS: *La Unió Catalanista... op. cit.*, p. 281, 289 i 303.

474. Joan SALLARÈS: *Manuel Folguera i Duran... op. cit.*, p. 17.

475. *Ibid.*, p. 21.

476. *Ibid.*, p. 15.

477. J. LLORENS: *La Unió Catalanista... op. cit.*, p. 390; *La Vanguardia* (23 d'octubre de 1899).

478. *Ibid.*, p. 402.

479. *El Matí* (14 de maig de 1933).

480. J. SALLARÈS, *Manuel Folguera i Duran... op. cit.*, p. 41.

a Folguera:⁴⁸¹ «Es que no vayan á los municipios los ciudadanos de Barcelona, sinó únicamente personas afiliadas á tal ó cual partido político, con lo cual resultan políticos los ayuntamientos [...]», institucions que no haurien de tenir caràcter polític i, per això, reclama: «La obligación que todas las personas honradas tienen de trabajar con todas sus fuerzas por la moralización de la administración municipal de los pueblos».⁴⁸² Quan es produeix el trencament entre els dos sectors catalanistes, Folguera considera que el seu programa no és escèpticament anticorrupció: «El catalanismo que es causa de dignificación de un pueblo ha de procurar que sus adeptos sean verdaderos modelos, tanto bajo el punto de vista política como social».⁴⁸³

1.3. Un discurs de Sabadell (1899)

Podem considerar un conjunt significatiu del pensament de Folguera el que defineix el 1899 en un discurs al Centre Català de Sabadell, partint de la premissa que «lo catalanisme conté l'única regeneració possible de Catalunya». Per això, creu que el benestar del poble s'ha de fonamentar en l'equilibri entre els interessos morals i materials. L'autonomia del país s'ha de fonamentar en l'honradesa i la serietat «per la forma de recaudació d'impostos y pel criteri d'aplicació de sos fruyts». Sembla com si plantegés un govern dels tècnics al servei del poble, no pas d'uns polítics que no se sap quins interessos concrets representen, més enllà dels dos partits del torn dinàstic.

Al servei de què cal desenvolupar l'autonomia de Catalunya? D'antuvi aquest sistema de govern permetria desaparèixer «lo perill de que imprudencias de legisladores forasters y desconexedores del pahís [...] disconforme al esperit general de nostra terra». Una forma de contradir el «paracaigudisme» electoral, en el sistema de la Restauració, que imposava normalment candidats sense cap arrelament amb el districte.

Amb uns legisladors (governants) comprensius i inserits en l'esperit del poble, es millorarien els usos i costums tradicionals «degradats» pels cafès concert, el flamenc i els toros, i milloraria l'eficàcia del dret civil i també, en una constant

481. J. LLORENS: *La Unió Catalanista...* op. cit., p. 212.

482. *La Vanguardia* (21 de desembre de 1892).

483. *La Vanguardia* (16 de setembre de 1901). Discurs pronunciat al Centre Catalanista Sarrianenc.

de l'acció de Folguera, «guanyaria Catalunya, ab sa complerta autonomia, la reivindicació oficial de sa llengua, y per tant la restauració de llur saludable influencia en lo caràcter del nostre poble». Fer-ho altrament, si s'imposés el castellà arreu: «Mentre'ns honrem parlant en català, la nostra gent sabrà arrencar lo pi de las pedres», però fer-ho altrament comportava que: «Á mida que'ns anéssim tornant *más españoles*, tot perden l'agre del terror, nos endressariem al decahiment y á la misèria».

En el desplegament de l'ideal autonomista, que, com veiem, té un significat diferent de l'actual, torna a aparèixer l'interès per l'escola catalana. El terme ja encunyat per Francesc Flos i Calcat en el fullet *Las escuelas catalanas* el 1886, era percebut així pel dirigent sabadellenc:

Un altre dels interessos morals que més beneficiaris ab la llibertat autonòmica de Catalunya, fora sa cultura; y á fê que ben bé ho necessitem. Començant per la ensenyansa primària, en la qual tant de temps hi perden los noys malaprenent l'idioma castellà, pera no saber després a consciència ni'l seu propi ni l'emmanllevat foraster, quan lo degut ordre y temps podrien aprendra'ls tots dos de conformitat.

Indicava així un aspecte important per reivindicar l'escola catalana: la deficiència del rendiment de la canalla per la deficient comprensió del castellà. Tot aquest programa bé podia ser portat a terme per un partit, però hi ha unes condicions generals que ho impedeixen. En primer lloc, partint de la integritat del seu programa:

El Catalanisme deu presentar lo pit net, lo cap alt. Té l'legítimas reivindicacions plantejadas, y las ha de sostenir íntegrament dolgui a qui dolgui, pesi a qui pesi, aixís l'amanyaguin com li peguin, sempre ab la mateixa serenitat augusta, sempre ab la mateixa enteresa respectable. Sa propaganda ha de ser constant, son crit ha de ser etern.

El caràcter «honrat y moralisador» del catalanisme ha de ser la justa oposició al «corruptor centralisme» que ha provocat que «el poble català está avuy en gran part embrutit» i que ha «destruït a Catalunya todas las virtuts que li eran fonamentals».

La voluntat regeneradora, la integritat moral i la paciència i constància catalanista no permeten l'acció partidista usual: «No podran violar la puresa ni quebrantar las energías del moviment social catalanista». El catalanisme, com

a moviment, no com a partits, no ha de tenir pressa: «I el catalanisme no n'ha de sentir cap, d'impaciència, per a arribar al triomf. Si ab medis violents o ab impremeditats recursos se volgués precipitar son avens, no fariem sinó errar-nos de mitj a mitj. Todas las conquistas fàcils y prematuras, todas las transformacions sobtadas solen ser passatjeras».

Fins que s'assolís una majoria autonomista, que creia que a la fi del segle XIX no hi era: «Reguem lo peu del arbre y apuntalem sas brancaes que, si tenim paciència y perseverancia, l'anyada serà esplendida á curull». El catalanisme no ha de tenir pressa («piano piano si va lontano»), perquè la seva formulació no li permet la transigència: «Ha d'anar recobrant la possessió de la Terra segrestada per la collas polítiques del centralisme, representa el bé lluytant contra el mal, á la veritat batentse ab la mentida, á la virtud redressantse contra'l vici». Per assolir conquerir «als catalans per Catalunya, y després Catalunya pera'ls catalans».

El catalanisme calia apropar-lo a tothom: «Tots los procediments són lloables y dignas d'especial consideració», però sabien que la millor propaganda era l'exemple personal: «Vull dir que l'home catalanista ha de practicar en sa vida pública y privada tot quan estiga en relació ab la doctrina que segueix y predica».

Sota quina base cal configurar el «catalanista ideal», en primer lloc, com sempre actuà Folguera: «Aquell que constantment parla y escriu en català», «qui prega [a Déu] en català», qui en la disposició dels seus interessos s'adequa a les nostre formes de legislar, qui protegeix les manifestacions de l'art català (orfeonisme, Jocs Florals) i no els toros, el «género chico» i el flamenc, creadors de «los vicios que degeneran lo cos y las corrupcions que perverteixen l'ànima».

El catalanista també ha de tenir cura del seu negoci en un sentit concret, que l'ha d'envoltar amb el màxim capteniment català possible, on se li atribueix «la serietat y dignitat que li escau a la gent de la nostra terra» i una actitud decidida de modernització, «procurant que revingan en honra y profit d'ella [la terra] tots los avansos técnichs y todas las milloras económicas que en lo treball y en lo tràfech hi puga realisar».

Més enllà de l'àmbit col·lectiu i el professional dins de casa seu: «Procura pujar á sa familia dintre l'ambient de l'admósfera catalana, educant lo cor y'l cervell de sos fills en l'amor y respecte á las cosas de la terra, enviantlos á instruir-se en la escola més catalana que tinga á má, o contribunt-hi a crearne de novas». Segons Folguera, el model moral del catalanista ha de comportar ser «pare exemplar, fill amantíssim, marit fidel, ciutadà honrat, element útil a la

societat que'l volta, esclau de sa paraula, puntual en sos debers, respectuós, no pas servil amb sos superiors, benévol y considerat ab sos inferiors, y sempre lleal intérprete de la ensenyansas en Déu tot caritat y amor», per assolir que la gent catalana, com a exemple col·lectiu, «torni a ser, com en temps més gloriosos, meticulosament judiciosa y formal, honrada fins á la escrupolositat, y sencera y altruista fins al sacrifici pel bé de les comunitats a què pertany».⁴⁸⁴ La moralitat recta anava lligada, així, indefectiblement a la catalanitat, palesada arreu.

Aquest capteniment s'aplica a l'admissió de socis del Centre Català de Sabadell, definit com «a fogar de catalanitat i de selecta cultura», on rebutjaven els aspirants de «reputació dubtosa o llur caracterització política, i fins se n'havia exclòs per manca de delicadesa comercial».⁴⁸⁵

Però per al conjunt del catalanisme, des de la Unió Catalanista «sosteníem que es conservaven i acreixien millor el prestigi i la potencialitat del moviment patriòtic actuant sense immiscir-se en les baixes lluites de la política de partit. Així es podia desenvolupar la propaganda nacionalista sense inspirar recels i s'exercia una saludable influència catalanesca, en relació a cada problema concret [...]». En aquest sentit s'obtingueren triomfs importants i la participació de partits allunyats en ideologia, se suposa que, a més de regionalistes, federals i carlins.⁴⁸⁶

La diferència amb l'acció partidista es produïa per tres motius: en primer lloc, «no cercar-hi profits personals o de colla»; en segon lloc, «la intervenció en la política gasta els homes i, amb freqüència, els inutilitza per raó de llur obligada intervenció en problemes candents, estranys a la finalitat substancial del catalanisme», i, finalment, la lluita electoral «s'hi ha d'utilitzar per força elements poc recomanables», no en sabem motius, si personals o de circumstància, o tots dos.⁴⁸⁷

Per diferenciar-se de l'estructura segmentada dels partits, el 1901, la necessitat de la unitat que defensava la UC, tenia dues formes d'argumentari: «reconeixent aixís com á veritat indestructible que's precisa la unitat d'acció pera á tot triomf», però dins de l'entitat, aquesta unitat representava que «hi caben tots els catalans, qualsevolga que sian sas aficions o sas tendencias particulars, mentres sían honrada

484. *Discurs presidencial llegit amb la Sessió inaugural del Centre Català de Sabadell lo dia 15 d'octubre.*

485. Manuel FOLGUERA I DURAN, *Una flama... op. cit.*, p. 142.

486. *Ibid.*, p. 150.

487. *Ibid.*, p. 156.

y sincerament sentidas y tracticadas, y mentres no's vullgan presentar com á incompatibles ab los principios fonamentals per ella oportunament sentats».⁴⁸⁸

Però la unitat també es fonamenta per la mateixa concepció del país, i la seva diversitat, i del moviment que vol representar, el catalanisme, com destaca a l'assemblea de la UC que ell presidí: «Que esta ha sido una familia de la cual no se pueda exigir que tenga un criterio conforme para todos los asuntos de la vida, pero que es necesario que lo tenga para el ideal común de la colectividad que es la autonomía de Cataluña».

Serà constant l'allunyament del sistema de partits, i per això l'estructura que proposa Folguera per fer funcionar la Unió Catalanista és tot excepte semblant a un partit, volgudament jerarquitzat i piramidal: «Que no quieren tener jefes porque los hombres son dados á equivocación; que las juntas permanentes [l'òrgan de direcció de la UC] solo siguen el camino que se les traza de antemano, y cuando tienen dudas consultan á la Asamblea para que éstas se las aclare, con la cual estiman obrar en conciencia, que si la Asamblea acordara virar en redondo, lo acataría la actual junta [...] Indicó que la Unió Catalanista no ha de ser patrimonio de nadie, y que en ella ha de triunfar siempre la idea y no las personas».⁴⁸⁹

Com a bon membre de la UC, Folguera considerava que les eleccions no eren un fi en si mateix, sinó que tenien un sentit propagandístic del programa del catalanisme que hom no podia desaprofitar, una forma de difondre les Bases de Manresa i ser útil per a «la totalitat de Catalunya».⁴⁹⁰ Però també deia que calia que, com tots els actes del catalanisme, «s'ha de subjectar á las més severas reglas de la moral [...] que és preferible la pèrdua de les eleccions á recórrer als indignas medis que comdemnen los principios del Catalanisme»; per tant, res més lluny de la falsificació d'actes, de la compra de vots o de fer votar els difunts.⁴⁹¹

1.4. Folguera, president de la Unió Catalanista

Amb la definició del projecte de la UC, semblava clar que l'estructura de partit polític que alguns catalanistes volien endegar comportaria molts problemes en el si del naixent moviment. L'accés de Manuel Folguera i Duran a

488. *Juventut* (31 de gener de 1901).

489. «Asamblea catalanista», *La Vanguardia* (27 de maig de 1901).

490. J. LLORENS: *La Unió Catalanista... op. cit.*, p. 284.

491. *Ibid.*

la presidència de la UC correspon en aquest període. La primera mesura que hagué d'enfrontar Folguera en el seu bienni de govern va ser el suport als comerciants que estaven empresonats amb motiu del Tancament de Caixes. L'actitud de la UC va ser distant respecte del conflicte, però proposà un acostament futur sota el programa de l'entitat, no ja per reclamar una descentralització administrativa com atribuïa als vaguistes, sinó per «aixoplugar-vos sota la bandera gran de la Autonomia Política y Administrativa de nostras Bases de Manresa, á l'ombra de la qual, vosaltres y nosaltres, y fortament units tots los catalans, si'ins volem salvar, hi guanyarem la darrera batalla».⁴⁹²

Les gestions per interessar sectors catalanistes per a una acció en el sistema de partits i en el govern no són, com destaca Folguera, sobre el contingut del programa. Si més no, de moment, partien del fet que «el desvetllament nacional era encara aleshores incert, els catalanistes, qui més qui menys, confiaven tots en la possibilitat d'un moviment d'efusió per part dels polítics madrilenys». Unes diferències que no ho eren, doncs, pel programa sinó pels procediments de l'estratègia a seguir i per la desconfiança generada.⁴⁹³

Els procediments i la desconfiança semblen marcar el posicionament vers aquesta actuació prepartidista d'elements de la Unió Catalanista que aleshores no governen la federació i que volen constituir una força política actuant, prèvia a la Lliga Regionalista. Folguera destaca que l'industrial Joan Sallarès contacta amb la UC per anunciar-li les intencions del general Polavieja, amb un programa pretesament renovador i descentralitzador, del qual se'n desentén, no sense adreçar-lo a Antoni Gallissà, proper a Lluís Domènech i Montaner.

Folguera, tot i alegrar-se de la notícia, afirma que «nosaltres volem més alt, treballem per la llibertat integral de la nostra terra i tenim tan alta i sola la bandera que està a cobert de totes les fal·làcies i les versatilitats de la política» i qualifica d'«impacient» l'actitud d'alguns interessats,⁴⁹⁴ producte de la feina pacient de consciència que es proposava per a tota la societat la UC, que generarà uns *tempos* més llargs.

492. *La Vanguardia* (11 de novembre de 1899). Folguera havia intervingut davant del Govern Civil per la llibertat de catalanistes arran de detencions en el Jocs Florals, *La Vanguardia* (7 de maig de 1899).

493. Manuel FOLGUERA I DURAN: *Una flama...* op. cit., p. 295.

494. *Ibid.*, p. 148.

Segons Llorens, l'11 de desembre de 1899 la UC, en el manifest *Al poble català*, desautoritzà el moviment dels gremis barcelonins en el plet del Tanca-ment de Caixes amb el govern; tot seguit, el 12 de gener de 1900, *La Veu de Catalunya* es donà de baixa de la Unió Catalanista.⁴⁹⁵ Folguera serà el protagonista del trencament amb la Lliga, produït el mes de març arran dels fets esdevinguts amb motiu d'un míting catalanista a Lleida en protesta per l'actitud persecutòria del governador civil José Martos O'Neale. Segons Sallarès, Folguera va vetar Cambó al míting de Lleida que havia organitzat la UC, tot i que aquest hi va voler participar en constatar-se que anava a ser un èxit.⁴⁹⁶

Com destaca Llorens, «la decisió de Folguera causà un gran enrenou a les files catalanistes. En efecte, en els nuclis comarcals es prengué consciència de l'abast real de l'escissió de l'entitat, alhora que es censurà una intransigent actitud de Folguera».⁴⁹⁷ Segons Llorens, malgrat tot, Folguera tingué una actitud pragmàtica i d'aproximació durant el conflicte.⁴⁹⁸

El trencament en el catalanisme era un fet, uns optaven per la via partidista i els altres, dirigits per Folguera, no. Un fet que generarà una dinàmica de llarg abast i influència col·lectiva. Folguera no creia que la diferència fos entre els oportunistes i pragmàtics o els «del tot o res». Els de la Unió Catalanista, que hi romani- nien, asseguraven que «no rebutjarem cap dels avenços que ens acostin de veres, en més o menys, a aquest tot, ans al contrari, els utilitzarem per a guanyar-ne d'altres. El que no farem és pidolar concessions parcials a canvi de rebaixaments de dignitat o de renúncies a l'ideari complet que il·lumina el nostre camí».⁴⁹⁹ La desconfiança personal marcava la decisió col·lectiva. La «concessió» havia de ser sobre el tot, no pas sobre un tant per cent indefinit.

Però Folguera va ser un president de la Unió important també per altres motius, especialment perquè va configurar simbologia catalanista, fins i tot actual. En primer lloc, per haver modificat la forma de manifestar la Diada Nacional i aplegar un nombre important de persones al carrer en una manifestació catalanista. Segons Llorens, després de produir-se la detenció d'una vintena de joves catalanistes (entre ells, el meu avi, Alfons Solà i Jané) que anaren

495. J. LLORENS: *La Unió Catalanista...* op. cit., p. 390.

496. Joan SALLARÈS: *Manuel Folguera i Duran...* op. cit., p. 38.

497. J. LLORENS: *La Unió Catalanista...* op. cit., p. 392.

498. *Ibid.*, p. 395.

499. Manuel FOLGUERA I DURAN, *Una flama...* op. cit., p. 295-296.

a dipositar una corona de flors el dia 11 de setembre de 1901 al peu de l'estàtua de Rafael Casanova, «a iniciativa de Manuel Folguera s'aprovà, encara que amb l'oposició dels expresidents, que consideraven agosarada la proposta, la convocatòria d'una manifestació per exigir l'alliberament dels joves empresonats; la concentració es reuniria a la plaça de Catalunya diumenge 15 de setembre i es dirigiria tot seguit fins al monument on farien una ofrena floral. La convocatòria fou un èxit i s'hi congregaren entre 5.000 i 12.000 persones», segons *La Veu de Catalunya* «una gran gentada»; hi parlaren un desconegut Josep M. Folch i Torres, i Folguera, que, segons *La Vanguardia*, va agrair la presència carlina i federal, cosa que si la convocatòria l'hagués fet un partit no s'hauria produït, com ell reclamava. I amb el sentit reivindicatiu plantejat, considerava que «esto significa un homenaje de solidaridad y protesta contra la prisión y procesamiento de los jóvenes».⁵⁰⁰ Si el 1899 els catalanistes havien anat a veure el governador civil per demanar la llibertat dels detinguts catalanistes, aquest cop creia que la Unió s'havia de solidaritzar amb els detinguts amb un «acte solemne»; per això, Folguera afirmava que «no creiem avinent que l'entitat cap del catalanisme vagi a demanar misericòrdia per un acte que no considerem pecaminós».⁵⁰¹

Tot i que la manifestació es va fer el dia 15 de setembre, com indica Robert Surroca, de la iniciativa de Folguera en sorgí l'associació Diada Nacional amb presència massiva al carrer, com sigui que, anteriorment, les activitats es feien dins d'entitats i eren més reduïdes pel que fa al nombre de persones.⁵⁰²

Folguera també incidí en altres mecanismes de propaganda de la UC: una «propaganda popular» feta a base de segells i medalles de diferents valors.⁵⁰³ Especialment els segells eren una forma molt general de comunicació, però també, de compromís públic i propaganda. Més enllà de la Diada nacional, els segells⁵⁰⁴ i les monedes, amb motiu de l'Assemblea de la UC a Terrassa el 1901, presidida també per Folguera, foren cedits a la Unió pels propietaris del Pi de les Tres Branques, quan encara era un arbre ufanós.⁵⁰⁵ Des d'aleshores configura un senyal patriòtic, trinitari i referent d'una sola soca amb tres branques referit

500. LLORENS, *La Unió Catalanista...* op. cit., p. 414. *La Vanguardia* i *La Veu de Catalunya* (16 de novembre de 1901).

501. Manuel FOLGUERA I DURAN, *Una flama...* op. cit., p. 159.

502. Robert SURROCA, *L'onze de setembre*, p. 18-20.

503. Manuel FOLGUERA I DURAN, *Una flama...* op. cit., p. 149.

504. Amb Sant Jordi matant el drac i la llegenda: «1900 Unió Catalanista».

505. LLORENS, *La Unió Catalanista...*, op. cit., p. 414.

als Països Catalans des de la inspiració *Lo pi de les tres branques*, de Jacint Verdaguer.⁵⁰⁶

Després de les assemblees de Manresa, Reus, Balaguer, Olot i Girona, Terrassa va ser «l'assemblea» de Folguera, la que correspongué al seu període presidencial. En plena crisi per l'allunyament dels lligaires, aquesta assemblea tenia per objectiu ratificar els acords de Reus (1893) per dur a terme el programa catalanista de la Unió.

Entre els acords d'aquesta assemblea, Folguera va prendre els compromisos que volia executar des de la Diputació Provincial en el seu quadrienni de diputat (1909-1913). La intervenció política dels de la UC es podia produir quan es considerava adient en les eleccions en què poguessin governar (en part) el país, en les eleccions municipals i provincials, on «com a representants de la terra tindrà per principal objecte la implantació de la Autonomia de Catalunya», no pas en les eleccions a Madrid. Com veurem, en l'assemblea de 1901 es destacava el compromís en la defensa de la llengua, com demanà ell en les primeres intervencions a la plaça de Sant Jaume; així, els electes provincials, «en sos escrits y discursos usaran sempre la llengua catalana y quan las circunstancias los hi privin protestaran prèviament del dret que tenen d'expressar-se en llengua pròpia», però aprofitant el debat que s'havia produït per la demanda d'un concert econòmic provincial, des de 1899, la UC, ja el 1901, llançava una proposta que ell concretaria en diferents proposicions el 1910 i el 1911, una amb poc èxit d'antuvi i una altra amb més èxit posterior:

Los arreglos económicos han d'ésser pera la totalitat de Catalunya y jamay pera una part cuanse vulga de la terra catalana [...] amb tot y que'l catalanisme no ha acceptat may l'actual antinatural divisió de Catalunya en quatre provincias, mentres no sigui possible constituir la Diputació Catalana única, és convenient treballar pera que's formi entre la quatre Diputacions Provincials un pacte o federació pera recabar del Poder central l'establiment de concerts econòmichs conformats als principis més amunt estatuits.

El 1901 plantejava, per tant, ja elements semblants a una futura mancomunitat, establerta 13 anys després. Folguera considerà que durant la seva presidència s'establiren les primeres relacions formals amb nacionalistes bascos,

506. Jacint VERDAGUER, *Pàtria*, p. 112-116.

biscaitarres,⁵⁰⁷ i també participà, invitat com a president de la UC, als Jocs Florals de 1901, on pronuncià un discurs Francesc Pi i Margall, amb gran impacte entre el públic.⁵⁰⁸

1.5. Folguera, diputat provincial

El 24 de novembre de 1909, recent encara la Setmana Tràgica i els seus efectes repressius, es feren eleccions provincials, per al districte Terrassa-Sabadell, amb els resultats següents: Barata, 6.854 vots; Duran, 6.327 vots; Alegre, 6.138; i Folguera, 5.139. Del conjunt, tres no eren solidaris i només ell era partidari de Solidaritat Catalana.⁵⁰⁹ Folguera manifestava en aquesta primera campanya electoral el capteniment que sempre expressaria en el futur. En primer lloc, no volia ser candidat, perquè les seves tasques professionals no li permetien altres obligacions. En segon lloc, perquè «recolzant-me en la forta raó que la política activa militant m'ha estat sempre antipàtica i està desconnectada de la meua manera de ser independent de tot bàndol». No va fer campanya electoral. Si volien que el votessin, ell no hi participava, acceptava el vot com una gràcia, no per una campanya electoral esforçada. Car ell creia que el vot s'havia de merèixer per la recta moralitat prèvia, no per la campanya anterior i els tripijocs electorals habituals a l'època.

Amb posterioritat a la campanya, es va assabentar que la Lliga no recomanava votar-lo, s'estimava més els seus candidats i els monàrquics. Prat aconsellava no votar-lo, perquè, no sense un punt de raó, Folguera no es volia presentar.⁵¹⁰ Sens dubte, hi pesava també l'animadversió per fets polítics recents de trencament entre catalanistes. Deslligat de tota disciplina, es presentà com a catalanista de la Unió Catalanista; en les seves paraules, «soc soldat del meu sou [...] vull ser nacionalista independent, addicte a la Unió Catalanista».

Un cop elegit, va considerar que calia, tot i que Solidaritat Catalana era en un final d'etapa, impulsar l'ambient solidari a la Diputació Provincial de Barcelona distribuint els càrrecs entre la Lliga i l'esquerra catalana, però la Lliga

507. FOLGUERA I DURAN: *Una flama...* op. cit., p. 160.

508. Rafael TASIS, *Els Jocs Florals de Barcelona en l'evolució del pensament de Catalunya (1859-1958)*, p. 254.

509. *La Vanguardia* (25/X/1909) i (27 d'octubre de 1909).

510. FOLGUERA I DURAN, *Una flama...* op. cit., p. 180-181.

optà per cercar-los amb els dinàstics i establir un bloc de dreta, en lloc d'un bloc catalanista.

En entrar al palau de la plaça de Sant Jaume, es trobà, a més, amb un ambient profundament castellanitzat. Folguera va ser rebut pel seu antic company de la Unió, Enric Prat de la Riba, com «un enemic més, quan jo volia portar-vos la branca d'olivera simbòlica de la pau entre els catalans».⁵¹¹ Tan bon punt va prendre possessió, va presentar una proposició a la Diputació, signada amb un altre antic president de la UC, Antoni Suñol, ara a les files de l'esquerra catalana, que establia el següent: «Reconstitució de la personalitat catalana, amb plena autonomia administrativa, sense qüestionar l'estructura provincial. A tal efecte, Catalunya contribuirà a les despeses de l'Estat espanyol amb la quantitat alçada que proporcionalment li correspongui», seguint els objectius definits el 1901 a l'assemblea de la UC; la Diputació «acollirà amb gust tot allò que es digui i es faci a les corporacions similars de les antigues nacionalitats ibèriques». Continuant també els objectius que s'havien manifestat a l'Assemblea de Terrassa, calia que les llengües catalana i castellana fossin cooficials a la Diputació, l'ús del català en les sessions, en els discursos oficials, en la documentació escrita dels diputats, com també un arxiu en català de la documentació generada per la corporació provincial i el coneixement «adient» de l'idioma pels nous funcionaris que hi ingressessin. A més de la reconstitució de la personalitat catalana i la cooficialitat de la llengua, també incidia en la dignificació de la bandera barrada. Per això proposava que s'hissés a la façana del Palau «la bandera catalana, representativa del nostre esperit nacional».⁵¹² El resultat, segons Folguera, fou que «totes tres consideracions caigueren com una bomba sobre la coalició regionalista-monàrquica, la qual hi veié un gran perill».⁵¹³

La resposta a les proposicions de Folguera i Suñol fou, per part del Govern provincial presidit per Enric Prat de la Riba, promoure «la reconstitución económica de la personalidad de Cataluña»; «se reconoce el derecho de usar indistintamente la lengua catalana y la castellana, en todo cuanto a ello no se opongan las leyes». Pel que feia a la senyera, la presidència determinaria on es col·locava.⁵¹⁴

511. *Ibid.*, p. 188-189.

512. *Ibid.*, p. 188-189.

513. *Ibid.*, p. 184.

514. *Ibid.*, p. 184. Podeu trobar més informació a Lluís DURAN, «La Mancomunitat: el seu origen, el seu context», *Revista de Catalunya*, número extraordinari 2014/1.

Closa la seva actuació representativa a la UC, Folguera anà a raure a la presidència que li donà més relleu al llarg de la seva vida, la de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Ja hem vist el seu interès per la defensa de l'escola catalana i promoure la nostra llengua des de les institucions. Fidel a la Unió Catalanista, en va desenvolupar un esqueix del seu arbre, quan la Protectora continuava sent una entitat adherida a la UC i mantenia el seu capteniment de treball unitari pel comú interès nacional, en aquest cas per la llengua i per l'escola. Va ser a la darrera assemblea de la UC, a Tarragona, el 1912, que es va iniciar aquest procés i es va preveure el relleu de l'entitat de foment de l'escola catalana: el gra de mostassa queia en terra amarada de saó, i Folguera n'era el llaurador des de 1914.⁵¹⁵

Catalanista, amarat de l'esperit de la Renaixença, emprengué una obra de renovació amb l'esperança en el futur de l'escola catalana, que els nens i les nenes representaven. La seva trajectòria i personalitat van permetre fer créixer l'APEC i fer-ne una entitat influent i prestigiosa a la Catalunya del primer terç del segle xx.

515. Vegeu Lluís DURAN, «Tarragona, octubre de 1912: l'esclat de l'escola catalana», *Revista de Catalunya* (abril-juny de 2012).